

XII. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

21-23 MAYIS 2025 - NIĞDE

TYPKI ƏLEMİ
TÜRK DÜNYASI
TYPK ДҮЙНӨСҮ
TURK DUNYOSI

TÜDAS 2025

BİLDİRİLER KİTABI CİLT I

**XII. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI
ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU
(21-23 MAYIS 2025, NİĞDE)**

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT I

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Ekim 2025

ISBN: 978-625-396-653-9
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

EDİTÖRLER

Arş. Gör. Kevser AKMAN

Arş. Gör. Merve Nur ERTEM

XII. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

(21-23 MAYIS 2025, NİĞDE)

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT I

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları

Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 65

Konevi Mah.
Larende Cad. No:20/A
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 66

Siyavuşpaşa Mah.
Gül Sk. No:15 B
Bahçelievler/**İstanbul**
(0212) 514 82 93

www.cizgikitavevi.com

📞 / cizgikitavevi

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT I

**XII. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI
SEMPOZYUMU
(21-23 Mayıs 2025 Niğde)**

**XII. BEYNƏLXALQ TÜRK DÜNYASI ARAŞDIRMALARI
SİMPOZİUMU
(21-23 May 2025 Niğde)**

**XII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТҮРКІ ӘЛЕМІ ЗЕРТТЕУЛЕРІ
СИМПОЗИУМЫ
(21-23 Мамыр 2025 Нийде)**

EDİTÖRLER

Arş. Gör. Kevser AKMAN
Arş. Gör. Merve Nur ERTEM

2025 NİĞDE

CİLT I

DİL/EDEBİYAT

Türk Lehçeleri ve Edebiyatları – Karşılaştırmalı Çalışmalar

Türk ve Dünya Edebiyatlarının İlişkisi ve Etkileşimi

XII. Uluslararası Türk Dünyası Arařtırmaları Sempozyumu'nda Sunulan Bildirilerin Ülkelere Göre Dağılımı

Ülkeler	Sunulan Bildiri Sayısı
Türkiye	92
Kazakistan	58
Azerbaycan	44
Özbekistan	25
Kırgızistan	13
İran	3
Moldova	3
Irak	1

ONURSAL BAŞKANLAR

Prof. Dr. Hasan USLU

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörü)

Doç. Dr. Sayavuş KASIMOV

(Bakü Avrasya Üniversitesi Rektörü)

Dr. Gülmira KANAY

(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Hikmet KORAŞ

(Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Bekir ÇINAR

(Eğitim Fakültesi Dekanı)

Prof. Dr. Nevzat TOPAL

(Tarih Bölümü)

Doç. Dr. Bayram POLAT

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bölümü)

Doç. Dr. Hakan YALAP

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Erdiñ DEMİRAY

(Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Perizat YERTAYEVA

(Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Bölümü)

Prof. Dr. Fatih YÜCEL

(İktisat Bölümü)

Prof. Dr. Timur VURAL

(Türk Musikisi Devlet
Konservatuarı)

Doç. Dr. Meder SALİEV

(Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Turgay DÜĞEN

(Avrasya Araştırmaları Ana Bilim
Dalı)

Dr. Öğr. Üyesi Adem YELOĞLU

(Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Bölümü)

KAZAK ULUSAL KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ

Dr. Zakir JUMAKULOV

(Rektör Yardımcısı)

Moldir ABDRAYMOVA

(Bilim Departmanı Müdürü)

J.B. AŞİRBKOVA

(Sanat Enstitüsü)

Aydana NURTAZA

(Uluslararası İşbirliği Departmanı
Kıdemli Yöneticisi)

BAKÜ AVRASYA ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA

(Bilim İşlerinden Sorumlu Rektör Yrd.)

Doç. Dr. Sevda RZAYEVA

(Bilim ve Uluslararası İlişkilerden
Sorumlu Rektör Yrd.)

Günhan HÜSEYNLİ

(Genel İşlerden Sorumlu Rektör Yrd.)

Doç. Dr. Mütəllim RƏHİMOV

(Bölgeler Çalışmalar ve İktisat Fakültesi
Dekani)

Doç. Dr. Zəminə RÜSTƏMBƏYLİ

(Kuramsal Dilcilik ve Türk Dilleri
Bölüm Başkanı)

Doç. Dr. Nigar HÜSEYNOVA

(Eğitim İşlerinden Sorumlu Rektör
Yrd.)

Doç. Nərgiz HƏSƏNOVA

(Rektör Danışmanı)

Şəfahət ALİYEV

(Rektör Yardımcısı)

Doç. Dr. Salman SÜLEYMANOV

(Filoloji Fakültesi Dekanı)

BİLİM KURULU

- Prof. Dr. Adalet TAHİRZADE**
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Adem ÖGER**
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ahmet BURAN**
(Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ahmet ŞAHBAZ**
(Necmettin Erbakan Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL**
(Mimar Sinan Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ali ASKER**
(Karabük Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN**
(Muğla Üniversitesi)
- Prof. Dr. Akgül JUBANDIKOVA**
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
- Prof. Dr. Alimcan İNAYET**
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Aliya İSAYEVA**
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
- Prof. Dr. Amanjol KALIŞ**
(El Farabi Kazak Milli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ayabek BAYNİYAZOV**
(Ardahan Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ayman ZEYNULLİNA**
(Toraygırov Üniversitesi)
- Prof. Dr. Aynur KÖŞEKOVA**
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
- Prof. Dr. Balkiya KASIM**
(Abay Kazak Ulusal Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bekir Necati ALTIN**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. Birol AKGÜN**
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bolat SAYLAN**
(El Farabi Kazak Milli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bülent KARA**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. Chong-Jin OH**
(Hankuk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Cıldız İSMAİLOVA**
(Karabük Üniversitesi)
- Prof. Dr. Darhan KIDIRALI**
(Uluslararası Türk Akademisi Başkanı)
- Prof. Dr. Efkan UZUN**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim ERDOĞDU**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim ÖZTÜRK**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. Elena OGANOVA**
(Moskova Devlet Üniversitesi)
- Prof. Dr. Elvan YALÇINKAYA**
(Erciyes Üniversitesi)
- Prof. Dr. E. Hüseyin ÇETENAK**
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK**
(Ardahan Üniversitesi)
- Prof. Dr. Faruk ÇOLAK**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fatma AÇIK**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Faxreddin VEYSELLİ**
(Azerbaycan Diller Üniversitesi)
- Prof. Dr. Feyzan GÖHER**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gaziza ŞOYBEKOVA**
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gülmira ABDRAŞİLOVA**
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gülnaz SALGARAYEVA**
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA**
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Halit ÇAL**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Haluk ALKAN**
(İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hamdi DOĞAN**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hasan KULİYEV**
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hatice İÇEL**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ**
(Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hüseyin AĞIR**
(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- Prof. Dr. İrskül ŞAKAMAN**
(Pavlodar Pedagoji Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim MARAŞ**
(Ankara Üniversitesi)
- Prof. Dr. İdris Nebi UYSAL**
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
- Prof. Dr. İkrım KASIMOV**
(Slavyan Üniversitesi)
- Prof. Dr. İrfan MORİNA**
(Pristine Üniversitesi)
- Prof. Dr. Jarkınbike SÜLEYMANOVA**
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
- Prof. Dr. Kamran ALİYEV**
(AMEA Folklor Enstitüsü)
- Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN**
(Erciyes Üniversitesi)
- Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER**
(İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mahmud ALLAHMANLI**
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mayıl ASGEROV**
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mehmet DEMİRAL**
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet EKİZ
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. Mereke ATABAYEVA
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Serkan TAFLIOĞLU
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Möldir ORAZALİYEVA
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhabbet KURBANOVA
(Özbekistan Millî Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat ÇEMREK
(Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa TALAS
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL
(Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Mutlu Başaran ÖZTÜRK
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Nagima İLYASOVA
(Abay Kazak Ulusal Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevzat ŞİMŞEK
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Okyay UÇAN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Onur KÖKSAL
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Qara MAŞADIYEV
(AMEA Nesimi Dilbilim Enstitüsü)
Prof. Dr. Ramilya YARULLİNA YILDIRIM
(İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramis KARABULUT
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep ÇİÇEK
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep ÖZKAN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Rita SULTANGALİYEVA
(Ötemisov Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Röşen CAVADOV
(Bakü Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Rûfet HÜSEYNZADE
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Sami KILIÇ
(Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Selçuk DUMAN
(Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Selen DOĞAN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Sercan DEMİRGÜNEŞ
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Serkan Ercan BAĞÇECİ
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Seyfeddin RZASOY
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Svetlana SMAGULOVA
(El Farabi Kazak Milli Üniversitesi)
Prof. Dr. Şaban NAZLIOĞLU
(Pamukkale Üniversitesi)

Prof. Dr. Şara MAJİTAYEVA
(Böketo Karagandı Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Tayfur BAYAT
(İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Tınıştık YERMEKOVA
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Timur VURAL
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Tsendin BATTULIK
(Moğolistan Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Tursımay BAYNAZAROVA
(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Türkan BAYER ALTIN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Yadulla HASANLI
(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi)
Prof. Dr. Yıldırım ÖZBEK
(Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Yücel CAN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ziya AVŞAR
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet BÜYÜKAKKAŞ
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Aynur NOGAYEVA
(Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Doç. Dr. Anar SOMUNCUOĞLU
(Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Aygül AYTPEBETOVA
(Jubanov Aktöbe Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Ayşegül TÜRK
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Çiğdem ŞAHİN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Çulpan ÇETİN
(Kafkas Üniversitesi)
Doç. Dr. Eda BOZKURT
(Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Gülnar MAMAYEVA
(Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi)
Doç. Dr. Elmira MEMMEDOVA –KEKEÇ
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Ergin JABLE
(Pristine Üniversitesi)
Doç. Dr. F. Özlem ALPER
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Farah CELİL
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Güçehre KELDİYAROVA
(Özbekistan Milli Üniversitesi)
Doç. Dr. Gülnar MAMAYEVA
(Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi)
Doç. Dr. Hakan YALAP
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Hünkar GÜLER
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim KAPLAN
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Doç. Dr. İryna M. DRYGA
(A. Kırmski Şarkiyat Araştırma Enstitüsü, UMİA)

Doç. Dr. Kerem GÖKTEN
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Liubovi CHIMPOESH
(Moldova İlimler Akademisi)

Doç. Dr. Lokman ZOR
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Marija DHİNDJİC
(Sırbistan İlimler ve Sanat Akademisi)

Doç. Dr. Muhtar MİROV
(Başev Üniversitesi)

Doç. Dr. Murteza HASANOĞLU
(Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı DİA)

Doç. Dr. Mutellim REHİMOV
(Bakü Avrasya Üniversitesi)

Doç. Dr. Nazile ABDULLAZADE
(Bakü Avrasya Üniversitesi)

Doç. Dr. Nigar HÜSEYNOVA
(Bakü Avrasya Üniversitesi)

Doç. Dr. Saadet ŞIXIYEVA
(Bakü Avrasya Üniversitesi)

Doç. Dr. Saylau KOJAGULOV
(Jansugurov Jetisu Üniversitesi)

Doç. Dr. Serhat ERKMEN
(Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)

Doç. Dr. Seyfeddin ALTAYLI
(Bakü Avrasya Üniversitesi)

Doç. Dr. Shurubu KAYHAN
(İstanbul Kültür Üniversitesi)

Doç. Dr. Sibel YILDIZ KISACIK
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Vakur SÜMER
(Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi)

Doç. Dr. Yasin QARAMEMMEDLİ
(Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi)

Doç. Dr. Zəminə RÜSTEMBEYLİ
(Bakü Avrasya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Atilla JORMA
(Uluslararası Vizyon Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Bağdagül MUSA
(Ürdün Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Elsev BRİNA LOPAR
(Ukshin Hoti Prizren Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Erdinç DEMİRAY
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatma ERTÜRK
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Haktan BİRSEL
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nuran MALTA-MUHAXHERİ
(Priştine Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Songül OMUR
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Suk Kyeong KANG
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Ablet SEMET

(Göttingen Georg-August Üniversitesi)

Dr. Aknur JİDEBEKKIZI

(El Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi)

Dr. Akşay JALALOVA

(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)

Dr. Aygerim ESPENOVA

(Jürgenov Kazak Ulusal Sanat Akademisi)

Dr. Damejan SADIKOVA

(Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi)

Dr. Bijomart KAPALBEK

(Kazak Dili Geliştirme Enstitü Başkanı)

Dr. İlhame ŞİHIYEVA

(Bakü Avrasya Üniversitesi)

XII. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Hakemleri

PROF. DR. AYHAN CEYHAN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. BEKİR ÇINAR (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. ENVER KAPAĞAN (BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. ERCAN ALKAYA (FIRAT ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. FATİH YÜCEL (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. FATMA AÇIK (GAZİ ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. FİLİZ MELTEM ERDEM UÇAR (NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. GÜLİN ÖZTÜRK (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. HİKMET KORAŞ (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. INOMJON AZİMOV (ALİ ŞİR NEVÂİ TAŞKENT DEVLET ÖZBEK DİLİ VE EDEBİYATI ÜNİVERSİTESİ, ÖZBEKİSTAN)

PROF. DR. İBRAHİM ERDOĞDU (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. İBRAHİM ÖZTÜRK (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. MARUFCAN YOLDAŞEV (TAŞKENT İKTİSADİYAT VE PEDAGOJİ ENSTİTÜSÜ, ÖZBEKİSTAN)

PROF. DR. MEHMET EKİZ (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. MEHMET TUNÇEL (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. MUHAMMED ZEYNEL ÖZTÜRK (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. NADİRHAN HASAN (MİRZA ULUĞBEY ÖZBEKİSTAN MİLLÎ ÜNİVERSİTESİ, ÖZBEKİSTAN)

PROF. DR. NEVZAT TOPAL (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. TİMUR VURAL (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. ULUĞBEK HAMDAMOV (MİRZA ULUĞBEY ÖZBEKİSTAN MİLLÎ ÜNİVERSİTESİ, ÖZBEKİSTAN)

PROF. DR. ÜLVİYYE KƏRİMOVA (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAJCAN)

PROF. DR. YÜCEL CAN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. ZİLOLA KHUDAYBERGENOVA (BARTIN ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

PROF. DR. ZİYA AVŞAR (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

DOÇ. DR. AHMET BÜYÜKAKKAŞ (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

DOÇ. DR. ALPAY İĞCİ (UŞAK ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

DOÇ. DR. BAHADIR GÜLBAHAR (KIRŞEHİR AHİEVAN ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

DOÇ. DR. BAYRAM POLAT (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. ÇIĞDEM ŞAHİN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. DİLDOR BAZAROVA (EKONOMİ VE PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ, ÖZBEKİSTAN)
DOÇ. DR. ELŞAD YÜSİFOV (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
DOÇ. DR. ERHAN GİRAY (ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. FAZİL RÜSTƏMOV (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
DOÇ. DR. GÜNAY HÜSEYN PƏNAH (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
DOÇ. DR. HARUN AKÇAM (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. KEREM GÖKTEN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. MEDER SALİEV (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. MERYEM ARSLAN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. MÜTƏLLİM RƏHİMOV (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
DOÇ. DR. MELEK KÖRÜKCÜ (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. NEŞE ERENOĞLU (NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. ODİNAXON TURSUNOVA (ANDİCAN DEVLET ÜNİVERSİTESİ, ÖZBEKİSTAN)
DOÇ. DR. OLİM TULABOEV (ALİ ŞİR NEVÂİ TAŞKENT DEVLET ÖZBEK DİLİ VE
EDEBİYATI ÜNİVERSİTESİ, ÖZBEKİSTAN)
DOÇ. DR. RASİM HEYDƏROV (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. RESUL BAĞI (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. SAİDBEK BOLTABAYEV (KARABÜK ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. SEYFƏTTİN ALTAYLI (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
DOÇ. DR. SURAYYO GAFUROVA (FERGANA DEVLET ÜNİVERSİTESİ, ÖZBEKİSTAN)
DOÇ. DR. VÜSALƏ NAĞİYEVA (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
DOÇ. DR. YAVUZ YILDIRIM (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DOÇ. DR. YELİZ SARIÖZ GÖKTEN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)

DR. ADEM YELOĞLU (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. AİGERİM ABDİKHANOVA (KAZAK ULUSAL KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ,
KAZKİSTAN)
DR. AYTEN ABBASOVA (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
DR. DILRABO ABDAZİMOVA (KAZAKİSTAN)
DR. DİLUBA ABDAZİMOVA (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. ERDİNÇ DEMİRAY (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. ERGİN GÖKKAYA (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. FATMA YELOĞLU (TÜRKİYE)
DR. HÜSEYİN CEM ESEN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. HÜSEYİN ƏHMƏTZADƏ (BAKİ AVRASIYA UNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)

DR. İMANYAR QULİYEV (BAKİ AVRASIYA ÜNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
DR. İPEK KILIÇ (SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ, , TÜRKİYE)
DR. KARLYGASH ASHİRKHANOVA (ATIRAU KH. DOSMUHAMMEDOV ÜNİVERSİTESİ,
KAZAKİSTAN)
DR. KÜBRA ÖZTÜRK (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. MEHMET FATİH DİNÇASLAN (KAHRAMANMARAŞ İSTİKLAL ÜNİVERSİTESİ,
TÜRKİYE)
DR. MEHMETALİ KASIM (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. MELİH NADİ TUTAN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. NEVİN METE (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. NURZHAN TOLEGENULY (ABAY ÜNİVERSİTESİ, KAZAKİSTAN)
DR. ÖĞR. ÜYESİ ERHAN SOLMAZ (UŞAK ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. ÖZLEM BAŞBOĞA (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. PERİZAT YERTAYEVA (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. TURGAY DÜĞEN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. YEŞİM TÜRKMEN (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. UMSUNAY ZHUMASHEVA (AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
DR. ZAMİRA ÖZTÜRK (T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI, TÜRKİYE)

AYGÜN İSMAYILOVA (BAKİ AVRASIYA ÜNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
CAVAD HUSEYNLİ (BAKU BİZNES ÜNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
ENES TAŞOĞLU (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
GÜLŞAH TUĞLACI (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
HACER ÖZKUL (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
HİLAL BUDAK (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
I.Ü.F.D PƏRVİN VERDİYEVA (AZERBAYCAN)
KANAT ASHİRKULOV (ELFARABİ ÜNİVERSİTESİ, KAZAKİSTAN)
LEYLA ATAKİŞİYEVA (BAKİ AVRASIYA ÜNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
MƏCİD QURBANOV (BAKİ AVRASIYA ÜNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
MESUT SÖNMEZ (NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ, TÜRKİYE)
VAQİF HÜSEYN (BAKİ AVRASIYA ÜNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
VUQAR ƏLİYƏV (BAKİ AVRASIYA ÜNİVERSİTETİ, AZERBAYCAN)
YAQUT AĞASIYEVA (AZERBAYCAN DEVLET PEDAQOJİ UNİVERSİTESİ, AZERBAYCAN)

İÇİNDEKİLER

Yazar	Bildiri Başlığı	Sayfa No
Serpil SOYDAN	Nimşehit'in Vatan Konulu Bazı Şiirlerinde Metin Dil İncelemesi <i>Text Language Analysis in Some Poems of Nimşehit About Homeland</i>	1-10
Galip GÜNER	Kıpçakça Yazılmış Kitâbü'l Ef'âl Özgün Bir Eser Midir? <i>Is Kitabul Ef'al Written in Kypchaq an Original Work?</i>	11-16
Natella QULIYEVA Nazhora BEKOVA	XX Əsr Azərbaycan Ədəbiyyatında Reallıqların və Sosial Problemlərin Təsviri <i>The Description of the Reality and Social Problems in the XX th Century of Azerbaijan Literature</i>	17-22
Sirus MUSTAFA Pejman DADKHAH	Məşrutə(1900) İnqilabından 60-cı illərin Sonuna Qədər Təbrizin Dramatik Əsərlərində Tənqidi Təfəkkürün Tədqiqi <i>A Study of Critical Thought in Tabriz Dramatic Works From the Constitutional Era to the End of the 1960s</i>	23-34
Марита ШАБЕКОВА	Қазақ және Ағылшын Тілдеріндегі “Ай” Космонимінің Тілдік Көріністері Жайында <i>Linguistic Representations of the “Moon” Cosmonym in Kazakh and English Languages</i>	35-44
Marhabo KUCHKAROVA	Tavalla Tölegen Hocamyarov'un Özbek Edebiyatındaki Yeri (1882-1932) <i>Tavallo Tolagan Khojamyorov's Role in Uzbek Literature</i>	45-54
Ayşegül TAŞKESEN	Sedd-i İskenderî'de Astronomi, Çiçek ve Müzikle İlgili Söz Varlığı <i>Astronomy, Flower and Music Vocabulary at the Sedd-i İskenderî</i>	55-62
Назаркул ИШЕКЕЕВ Рима ЗАЙЫРКУЛОВА	«Манастаануу» Дисциплинасында «Манас» Эпосу Менен «Коркут Ата» Эпосторун Салыштыруу Маселелери <i>Problems of Comparing the Epics Manas and Korkut Ata in the Manas Studies Discipline</i>	63-72
Г.М. ТОКТЫМАНОВА	Түркі Тілдері Жүйесіндегі Қазақ Тілінің Тарихи Орны <i>Historical Place of the Kazakh Language in the System of Turkic Languages</i>	73-76
Necati DEMİR	Ural-Altay Dil Ailesinin Tarihi Alt Yapısı Olarak Seima-Turbino ve Karasuk Kültürü <i>Seima-Turbino and Karasuk Culture as the Historical Substructure of the Ural-Altay Language Family</i>	77-86
Feruzaxon KARIMOVA	Badiiy Matnda Qo'llangan Pretsedent Nomlarning Assotsiativ Xususiyatlari <i>Associative Characteristics of Precedent Names Used in Literary Text</i>	87-92
Saida KURBANOVA	Komedide Bir Dolandırıcı Karakterinin Komik ve Hicivsel Yorumu <i>The Comic and Satirical Interpretation of the Character of a Scammer in the Comedy</i>	93-96
У. АҚБЕРДІҚЫЗЫ С.А ЖИРЕНОВ	Қазақ Әйелдерінің Тілдік Қолданысындағы Табу Сөздердің Гендерлік-Концептуалдық Сипаты <i>Gender-Conceptual Character of Taboo Words in the Language Use of Kazakh Women</i>	97-104
Ercan ALKAYA Çiğdem KUŞ	Gaziantep ve Yöresi Ağızlarında bar/bar- (var/var-) Kelimelerinde Ön Seste Görülen b- Üzerine <i>On the /b-/ Observed in the Initial Syllable of the Words bar/bar- (var/var-) in The Gaziantep and Surrounding Dialects</i>	105-112
Ғ. С. ҚАМБАРОВА К. А. КАЛДЫБАЕВА Б. Д. ЖҰМАҚАЕВА	Қазақ Прозасындағы Авторлық Ұстаным және Оның Композициялық Құралдары <i>Authorial Stance in Kazakh Prose and Its Compositional</i>	113-120

XX ƏSR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA REALLIQLARIN VƏ SOSIAL PROBLEMLƏRİN TƏSVİRİ

Natella QULİYEVA*
Nazrora BEKOVA***

Xülasə: XX əsr Azərbaycan hekayələrində obrazların təsviri, müasir dövrün həyatını və insan psixologiyasını əks etdirən dərin bir aspektdir. Müasir ədəbiyyat, dəyişən sosial və mədəni şəraitin təsiri ilə fərqli və mürəkkəb obrazlar təqdim edir. Azərbaycan hekayələrində şəxsi həyatın, ailə münasibətlərinin, insanın cəmiyyətlə əlaqələrinin gərginliyi ön planda durur. Personajlar tez-tez daxili mübarizə, mənəvi çətinliklər və həyatda öz yolunu tapmağa çalışan fərdlər kimi təsvir olunur. Sənətkarlıq xüsusiyyətləri, yazarların dil ustalığı və kompozisiyasında özünü göstərir. Müasir Azərbaycan hekayəçiləri, dilin zənginliklərindən istifadə edərək oxucunu psixoloji, fəlsəfi və emosional cəhətdən təsir altına alır. Simvollar, metaforalar və digər ədəbi vasitələr obrazların iç dünyasını açmaqda mühüm rol oynayır. Hekayələrdə çox vaxt qısa, lakin dərin məna daşıyan ifadələrdən istifadə edilir ki, bu da sənətkarlıq səviyyəsini yüksəldir. Obrazların təqdimatı, yazıcının dünyaya baxışını və dövrün aktual məsələlərini necə dəyərləndirdiyini göstərir. Məsələn, cəmiyyətin qloballaşma və texnologiyanın inkişafı ilə bağlı dəyişən münasibətləri, insanların yalnızlıq və sosial xarakterlərindəki təzadlar hekayələrdə mühüm yer tutur. Hekayələrdə şəxsi həyatda yaşanan konfliktlər, ailə münasibətləri və cəmiyyətin təzyiqləri, insanın içindəki boşluq və axtarışlar əksini tapır. XX əsr Azərbaycan hekayəçilərinin əsərlərində sənətkarlığın başqa bir xüsusiyyəti də obrazların cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrini və onların həyat tərzlərini əks etdirməkdir. Bu dövrün yazıçılarının əsərlərində zəngin sosial təhlil və realistik təsvirlər ön plana çıxır.

Açar Sözlər: *Hekayə, Obraz, Təsvir, Sənətkarlıq, Dil*

The Description of the Reality and Social Problems in the XX th Century of Azerbaijan Literature

Summary: The depiction of characters in 21 st century Azerbaijani stories is a profound aspect reflecting the life of the modern era and human psychology. Modern literature presents different and complex characters under the influence of changing social and cultural conditions. In Azerbaijani stories, the tension of personal life, family relationships, and the relationship of a person with society are at the forefront. Characters are often depicted as individuals struggling with internal struggles, moral difficulties, and trying to find their way in life. The characteristics of artistry are manifested in the language skills and composition of the writers. Modern Azerbaijani storytellers, using the richness of the language, influence the reader psychologically, philosophically, and emotionally. Symbols, metaphors, and other literary devices play an important role in revealing the inner world of characters. Short but deeply meaningful expressions are often used in stories, which increases the level of artistry. The presentation of characters shows how the writer evaluates the worldview and the current issues of the time. For example, the changing attitudes of society due to globalization and the development of technology, the contrasts in people's loneliness and social characters occupy an important place in the stories. The stories reflect conflicts in personal life, family relationships and societal pressures, the emptiness and searches within a person. Another feature of the artistry in the works of 20th century Azerbaijani storytellers is that the characters reflect different layers of society and their lifestyles. Rich social analysis and realistic descriptions come to the fore in the works of writers of this period.

Key Words: *Story, Image, Description, Artistry, Language*

Giriş

XX əsr Azərbaycan hekayələrində şəhər həyatı, ailə dəyərləri, insan münasibətləri və sosial problemlər geniş şəkildə təsvir olunur. Müasir yazıçılar şəhər həyatının dinamikliyini, sürətini və müxtəlifliyini detallı şəkildə təsvir edərək oxuculara real şəhər mühitini təqdim edirlər. Şəhər həyatı hekayələrin məkanı və atmosferi kimi əsas rol oynayır və yazıçılar şəhərin ritmini, qələbəliyini və bəzən də tənhalığını təsvir edirlər. Ailə dəyərləri müasir Azərbaycan hekayələrində əhəmiyyətli bir mövzudur. Yazıçılar əsərlərində ailə münasibətlərini, ailə üzvlərinin bir-birinə olan sevgi və dəstəyini təsvir edirlər.

* Bakı Avrasiya Universiteti. "Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı" kafedrasının baş müəllimi.
email:n.zakirli@gmail.com

**** Prof. Dr., Buxara Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin professoru. email:bekova.nazora@mail.ru

Ailə dəyərləri hekayələrin mərkəzində dayanan əsas mövzulardan biridir. Ailənin birgə yaşamağı, çətinliklərə birlikdə qalib gəlməyi və bir-birini dəstəkləməyi əsərlərdə xüsusi vurğulanır. Bu, oxucuların ailə ilə əlaqəli hisslərini və düşüncələrini daha yaxşı başa düşməsinə kömək edir.

İnsan münasibətləri də müasir hekayələrin əsas mövzularından biridir. Yazıçılar obrazların bir-biri ilə olan münasibətlərini, dostluq, sevgi, nifrət və anlaşmazlıq kimi hissləri təsvir edirlər. İnsan münasibətləri hekayələrin emosional və psixoloji aspektlərini zənginləşdirir və oxucuların obrazlarla daha yaxşı əlaqə qurmasına imkan verir.

Sosial problemlər müasir hekayələrdə geniş əks olunur. Yazıçılar cəmiyyətin müxtəlif sahələrində mövcud olan problemləri, sosial ədalətsizlikləri və insan hüquqlarının pozulmasını işıqlandırır. Sosial problemlər hekayələrin sosial və ictimai aspektlərini zənginləşdirir və oxucuları bu problemlərlə bağlı düşünməyə və müzakirə etməyə dəvət edir. Yazıçılar sosial problemləri təsvir edərək oxuculara cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin həyatı haqqında daha geniş məlumat təqdim edirlər. XX əsr Azərbaycan hekayələrində şəhər həyatı, ailə dəyərləri, insan münasibətləri və sosial problemlərin təsviri əsərlərin bədii zənginliyini və təsir gücünü artırır. Yazıçılar bu mövzuları ustalıqla işləyərək hekayələrinə yenilik, fərdilik və dərinlik qatırlar. Bu, oxucuların hekayələrlə daha dərinləndirən əlaqə qurmasına və əsərlərin unudulmaz olmasına imkan verir. Müasir Azərbaycan hekayələri bu mövzuların geniş təsviri ilə zənginləşir və cəmiyyətin inkişafına töhfə verir (Cümşüdoğlu, 1997: 78).

XX əsr Azərbaycan hekayələrində müasir reallıqların və sosial problemlərin təsviri mühüm yer tutur. Müəlliflər əsərlərində şəhər həyatı, ailə dəyərləri, insan münasibətləri və sosial problemləri geniş şəkildə əks etdirirlər. Müasir həyatın sürəti və müxtəlifliyi ilə bağlı məsələlər dərin təhlil edilir, oxucuları real həyatla əlaqələndirir.

Psixoloji obrazların inkişafı da bu hekayələrin əsas xüsusiyyətlərindən biridir. Obrazların daxili dünyası, düşüncələri və hissləri detallı şəkildə təsvir edilir. Müasir hekayələrdə fərdi insan psixologiyasının müxtəlif tərəfləri ön plana çəkilir, bu da oxucuların obrazlarla daha yaxşı əlaqə qurmasına imkan yaradır.

Simvolizm və metaforaların istifadəsi ümumilikdə XX əsr Azərbaycan hekayələrinin vacib cəhətlərindəndir. Bu üsullar hekayələrin dərinliyini və təsir gücünü artırmaq üçün istifadə olunur. Müəlliflər simvolik və metaforik dillə dərin mənaları ifadə edərək, oxucularını düşünməyə və yeni məna qatlarını kəşf etməyə sövq edirlər.

Nəhayət, modern və postmodern üslubun elementləri XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında geniş yer alır. Bu üslubun elementləri hekayələrin daha maraqlı və fərqli olmasına şərait yaradır, oxucunu düşündürür və yeni baxış bucaqları təqdim edir. Bu üslubların istifadəsi müəlliflərin fərdi üslubunu və bədii dəyərini artırır, hekayələrə yenilik və tərəvət qatır. Qadın və kişi obrazlarının müxtəlif təsvirləri də diqqətəlayiqdir. Müasir hekayələrdə qadın və kişi obrazlarının rolları və təsvirləri müxtəlifdir. Cinsiyyət stereotiplərinin qırılması və yeni, güclü obrazların yaradılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu, oxucuların hekayələrdə daha geniş və müxtəlif perspektivlərə malik obrazlarla tanış olmasına şərait yaradır. Ənənəvi və yenilikçi təsvirə yanaşmaları da müəlliflərin fərdi üslubunu və bədii dəyərini əks etdirir. Müasir Azərbaycan hekayələri bu fərdi üslub və sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilə zənginləşir.

Əsərlərdə Obrazların Təsviri və Sənətkarlıq Xüsusiyyətləri

XX əsr Azərbaycan hekayələrində psixoloji obrazların inkişafı, ədəbiyyatımızın dərin və zəngin bir təhlil sahəsidir. Bu dövrdə yazılmış hekayələrdə qəhrəmanların daxili aləmi, düşüncələri və emosiyaları ön plana çıxır. Sabir Əhmədli, Anar, Elçin, M. İbrahimbəyov və İ. Məlikzadə Azərbaycan ədəbiyyatında psixoloji obrazlara yaradıcı töhfələr vermiş yazıçılardır. Onların hekayələrində psixoloji obrazlar personajlarının daxili dünyası, emosional vəziyyətləri və sosial mühitin təsiri ilə formalaşır. XX əsr Azərbaycan hekayələrində daha çox psixoloji yanaşmalarla yanaşı, qəhrəmanların bir-biri ilə olan münasibətləri və onların daxili konfliktləri

təsvir olunur. Məsələn, Mirza İbrahimov, Anar qəhrəmanlarının iç dünyasını ustalıqla əks etdirib. Yazıçılar müasir məsələləri, insanın mənəvi-psixoloji vəziyyətini və cəmiyyətin təsirlərini daha qabarıq şəkildə ortaya qoymağa başlayırlar. İsmayıl Şıxlının əsərlərində bu xüsusiyyətlər özünü göstərir. Hekayələrdə daha geniş psixoloji analizlər, xarakterlərin fərdi xüsusiyyətləri və onların davranışlarına səbəb olan motivasiyaların öyrənilməsi ilə bağlı işlərə rast gəlinir. Bu məqamlar XX əsr Azərbaycan hekayələrində psixoloji obrazların inkişafını başa düşməkdə bizə kömək edə bilər. Məs., **Sabir Əhmədli** əsərlərində personajların daxili konfliktləri və onların münasibətləri dərin psixoloji formatda araşdırıla bilər. Yazıçı, insanın psixologiyasını və onun sürükləndiyi sosial çevrənin təsirini ön plana çıxarmağı bacarır. Anarın hekayələrində psixoloji obrazlar tez-tez insanın varlıq quruluşunu, unutmama qorxusunu və zamanın gedişi ilə bağlı düşüncələrini əks etdirir. Personajların iç dünyası və onlar arasında olan mübarizələr dərin bir psixoloji analizə səbəb olur. Elçinin əsərlərində insanın daxili dramı və emosional hadisəsi mühüm rol oynayır. Onun personajları çox vaxt psixoloji gərginliklər içindədir və bu da onların həyat seçimlərinə təsir edir. İ. Məlikzadənin əsərlərində psixoloji portretlər yaratmaq mistik və simvolik elementlərlə birləşir, bu da personajların daxili dünyasını daha da geniş şəkildə anlamağa imkan verir.

Ümumilikdə, bu yazarların hekayələri psixoloji analizə geniş yer verir, insan əhval-ruhiyyəsi və daxili konfliktlərini açıq şəkildə qələmə alır. Hər birinin unikalığı vardır, amma ortaq olaraq silsiləvi psixoloji obrazların inkişaf etdirilməsi onların əsərlərində xüsusi yer tutur. Bu yazıçılar, Azərbaycan ədəbiyyatında psixoloji obrazların inkişafında mühüm rol oynayırlar. Onlar insan psixologiyasının incəliklərini, sosial münasibətlərin təsirini və daxili konfliktləri ustalıqla təsvir etmişlər. Hər biri fərqli yanaşmalarla bu obrazları yaradaraq oxuculara dərinləndirən düşüncələrə və insan təcrübələrinin nümayişini anlamağa kömək olurlar.

Anarın "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" və "Ağ Liman" əsərləri müasir Azərbaycan ədəbiyyatında insanın daxili aləmini dərinliklə təsvir edən nümunələrdəndir. Hər iki əsərdə yazıçı obrazların hisslərini, düşüncələrini və həyatla bağlı axtarışlarını ön plana çıxarır. "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi"ndə cəmiyyətlə insan arasındakı münasibət, fərdi dəyərlərin axtarışı, həmçinin gündəlik həyatın monotonluğu obrazların daxili monoloqları ilə əks olunur. "Ağ Liman" əsərində isə insanın həyatdan məmnunluq və mənəvi sakitlik tapmaq üçün etdiyi səylər təsvir edilir. "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" əsəri sovet dövrünün şəhər həyatını əks etdirir. Burada şəhərin dinamikliyi və insanın bu dinamik mühitdə özünü itirməsi, mənəvi təklik və sosial təzyiqlər obrazların psixologiyası vasitəsilə çatdırılır. Anar əsərin baş qəhrəmanını – sadə, lakin mənəvi böhran keçirən şəhər sakinini – şəhər mühitinin komplekslikləri fonunda təsvir edir. Bu, müasir cəmiyyətdə insanın öz yerini tapmaqda yaşadığı çətinlikləri ustalıqla ifadə edir.

"Ağ Liman" əsərində liman obrazı simvolik mənə daşıyır. Liman insanın mənəvi sakitlik və sülh axtarışlarının təəcəssümüdür. Yazıçı bu simvol vasitəsilə oxucuya həyatda mənəvi məqsəd tapmağın vacibliyini çatdırır. Əsərdəki obrazlar isə insanın bu yolda qarşılaşdığı çətinlikləri və daxili mübarizələri əks etdirir. Hər iki əsərdə Anar simvolik dillə mənəvi və fəlsəfi sualları müzakirəyə çıxarır. Anar əsərlərində adi insanların gündəlik həyatını təsvir edərkən realist üslubdan istifadə edir. "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" əsərində mənzillərdəki adi həyat, insanların qarşılıqlı münasibətləri, gündəlik qayğılar detallar vasitəsilə oxucuya təqdim olunur. Bu detallı təsvirlər obrazların canlı və real görünməsinə səbəb olur. "Ağ Liman" əsərində isə həyatın adi, lakin dərin mənalar daşıyan anları obrazların daxili dünyası ilə paralel təsvir edilir. Hər iki əsərdə insan münasibətləri əsas diqqət mərkəzindədir. "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi"ndə qonşular arasındakı münasibətlər, ailə problemləri və cəmiyyətlə fərd arasındakı əlaqələr insanın sosial həyatını əks etdirir. "Ağ Liman"da isə dostluq, sevgi və ayrılıq kimi mövzular emosional dərinliklə təsvir olunur. Anar bu münasibətləri təsvir edərkən obrazların psixoloji tərəflərini diqqətlə açır. Anarın əsərlərində dil sadə, lakin ifadəli və təsirli şəkildə təqdim olunur. Onun obrazları adi insanlar olsa da, onların

gündəlik qayğı və problemləri bəşəri dəyərlərlə əlaqələndirilir. Bu, əsərlərin oxuculara yaxın və aktual olmasını təmin edir. Həm "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi", həm də "Ağ Liman" əsərlərində müəllif insan həyatının mənasını, mənəvi böhranları və xoşbəxtlik axtarışlarını oxucularla birgə müzakirə edir. Anarın "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" və "Ağ Liman" əsərləri müasir Azərbaycan ədəbiyyatında fərdin mənəvi dünyasına, insan münasibətlərinə və cəmiyyətin müxtəlif aspektlərinə işıq tutan mühüm nümunələrdir. Müəllifin sənətkarlığı, obrazların psixoloji dərinliyi, simvolizm və gündəlik həyatın təsviri ilə əsərlər həm bədii dəyəri, həm də fəlsəfi məzmunu ilə seçilir.

Qadın və Kişi Obrazlarının Müxtəlif Təsvirləri

XX əsr Azərbaycan hekayələrində qadın və kişi obrazlarının təsviri çox fərqli və müxtəlifdir. Müasir yazıçılar əsərlərində cinsiyyət stereotiplərinin qırılması və yeni, güclü obrazların yaradılmasına xüsusi önəm verirlər. Bu yanaşma hekayələrdə qadın və kişi obrazlarının daha realist və kompleks olmasına şərait yaradır. Yazıçılar bu obrazları müxtəlif cəhətlərdən təsvir edərək oxuculara geniş və dərin perspektivlər təqdim edirlər. Müasir hekayələrdə qadın obrazları daha güclü və müstəqil şəkildə təsvir edilir. Qadınlar yalnız evdar və ya ailə ilə məhdudlaşmır, həm də cəmiyyətdə fəal rol oynayır və müxtəlif peşələrdə uğur qazanır. Yazıçılar qadın obrazlarını yaradarkən onların güclü, müstəqil və öz həyatını idarə edən xüsusiyyətlərini vurğulayırlar. Bu, oxucuların qadınlara dair daha geniş və müsbət təsəvvürlər formalaşdırmasına kömək edir. Kişi obrazları da müasir hekayələrdə müxtəlif və fərqli cəhətlərlə təsvir edilir. Kişilər yalnız güclü və sərt deyil, həm də həssas, anlayışlı və emosional xüsusiyyətləri ilə də ön plana çıxır. Bu yanaşma kişi obrazlarının daha balanslı və realist olmasına şərait yaradır. Yazıçılar kişi obrazlarını müxtəlif xarakterlər və rollarla təsvir edərək oxuculara onların daha geniş və kompleks tərəflərini göstərirlər.

Cinsiyyət stereotiplərinin qırılması müasir hekayələrin vacib bir xüsusiyyətidir. Yazıçılar ənənəvi cinsiyyət rollarını və stereotiplərini pozaraq, qadın və kişi obrazlarını daha müxtəlif və real şəkildə təsvir edirlər. Bu, oxucuların cəmiyyətin müxtəlif sahələrində qadın və kişilərin rollarını və təsirlərini daha yaxşı anlamaq üçün vacibdir. Bu yanaşma əsərlərin daha təsirli və aktual olmasına kömək edir. Yeni və güclü obrazların yaradılması müasir hekayələrin əsas məqsədlərindən biridir. Yazıçılar qadın və kişi obrazlarını cəsur, qərarlı və özləri ilə barışıq şəkildə təsvir edirlər. Bu obrazlar həyatın müxtəlif sahələrində uğur qazanır və cəmiyyətin inkişafına töhfə verir. Bu, oxucuların özlərinə güvənlərini artırır və onları ilhamlandırır (Xəlilov, 1973: 39).

Qadın yazıçıların rolu müasir Azərbaycan hekayələrində böyük əhəmiyyət kəsb edir. Qadın yazıçılar öz əsərlərində qadınların hüquqları, cinsiyyət bərabərliyi və qadınların cəmiyyətdəki rolu kimi mövzuları işıqlandırırırlar. Bu, qadın obrazlarının daha real və kompleks olmasına kömək edir. Qadın yazıçıların perspektivləri əsərlərə yeni və fərqli baxış bucaqları əlavə edir. Hekayələrdə kişi obrazlarının da mühüm rolu var. Kişi yazıçılar öz əsərlərində kişi obrazlarının fərqli və çoxcəhətli tərəflərini təsvir edirlər. Bu obrazlar yalnız güclü və sərt deyil, həm də həssas və emosional ola bilirlər. Bu yanaşma kişi obrazlarının daha real və balanslı olmasına şərait yaradır və oxuculara onların kompleks xarakterini anlamaq imkanı verir. Müasir hekayələrdə qadın və kişi obrazlarının qarşılıqlı münasibətləri də diqqət mərkəzindədir. Yazıçılar bu obrazların bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqələrini, hisslərini və düşüncələrini detallı şəkildə təsvir edirlər. Bu, oxucuların obrazların həyatlarına və münasibətlərinə daha dərinləndirən daxil olmasına kömək edir və hekayələrin daha təsirli və emosional olmasına şərait yaradır.

Obrazların inkişafı və dəyişməsi də müasir hekayələrin vacib cəhətidir. Yazıçılar əsərlərində qadın və kişi obrazlarının zamanla necə inkişaf etdiyini və dəyişdiyini təsvir edirlər. Bu, hekayələrin daha dinamik və maraqlı olmasına imkan verir və oxuculara obrazların həyat yolunu daha yaxşı anlamaq imkanı verir. XX əsr Azərbaycan hekayələrində qadın və kişi obrazlarının müxtəlif təsvirləri müasir yazıçıların əsərlərinə yenilik, fərdilik və dərinlik qatır.

Yazıçılar cinsiyyət stereotiplərini qıraraq və yeni, güclü obrazlar yaradaraq oxuculara geniş və müxtəlif perspektivlər təqdim edirlər. Bu, hekayələrin bədii dəyərini və təsir gücünü artırır, oxucuların əsərlərlə daha dərinlən əlaqə qurmasına kömək edir. Müasir Azərbaycan hekayələri bu obrazların müxtəlif təsvirləri ilə zənginləşir və cəmiyyətin inkişafına töhfə verir.

İsa Hüseynovun (Muğanna) "Məhşər" və "Teleqram" əsərləri milli dəyərlər, tarix və insan psixologiyası mövzularını ustalıqla birləşdirir. "Məhşər" əsəri Azərbaycan xalqının tarixindəki mürəkkəb hadisələr fonunda insan obrazlarını və onların talelərini əks etdirir. Burada milli kimlik və tarixi ədalət məsələləri əsas diqqət mərkəzindədir. "Teleqram" isə daha gündəlik və sadə məişət həyatına toxunur, lakin bu sadəliyin arxasında insanın daxili dünyası və mənəvi dilemması dayanır. "Məhşər" əsərində İsa Hüseynov obrazları tarixlə əlaqələndirir, onların xarakterlərini milli və tarixi aspektlərdə dərinliklə təsvir edir. Əsərdəki obrazlar müxtəlif ideoloji və mənəvi mövqeləri təmsil edir, bu da onları canlı və dinamik edir. Əsərin qəhrəmanları vasitəsilə yazıçı tarixi ədalətsizlikləri, xalqın mübarizəsini və milli dəyərlərin qorunmasının əhəmiyyətini vurğulayır. Obrazların daxili dünyasının təsviri onları oxucu üçün mənəvi və emosional baxımdan daha yaxın edir. "Teleqram" əsərində İsa Hüseynov insan münasibətlərinə və onların sosial-məişət həyatına fokuslanır. Əsərin əsas qəhrəmanının teleqram alması ilə başlayan sadə süjet, əslində, dərin psixoloji və emosional münaqişələr yaradır. Bu, əsərin qəhrəmanının iç dünyasını və yaşadığı daxili təlatümləri oxucuya açır. Sadə hadisələr vasitəsilə müəllif insanın həyatındakı böyük mənəvi problemləri işıqlandırır.

Hər iki əsərdə İsa Hüseynov insan xarakterlərini realist və psixoloji baxımdan incələyir. "Məhşər" əsərində tarixi hadisələrin təsiri ilə dəyişən insan xarakterləri, onların davranışları və qərarları dərin psixoloji təhlillə təsvir edilir. "Teleqram" əsərində isə sadə, lakin zərif psixoloji nüanslar vasitəsilə obrazların daxili təlatümləri və çətinlikləri oxucuya çatdırılır. İsa Hüseynovun əsərlərində sadə, lakin ifadəli bir dil istifadə olunur. Xalq danışığı üslubu ilə bədii təsvir vasitələrinin vəhdəti əsərlərə təbiilik və bədii güc qatır. "Məhşər" əsərində tarixi və milli dillə zənginləşdirilmiş təsvirlər xalqın keçmişini və mübarizəsini əks etdirir. "Teleqram"da isə gündəlik danışığı üslubu vasitəsilə məişət həyatının və insan münasibətlərinin reallığı oxucuya təqdim olunur. "Məhşər" əsərində tarixi hadisələr və obrazlar həm də geniş fəlsəfi anlam daşıyır. Əsər insanın tarixi yaddaşı, milli kimlik və ədalət kimi mövzular üzərində düşünməyə çağırır. "Teleqram" əsərində isə sadə məişət hadisələri simvolik mənə qazanır, insanın daxili dünyası və onun cəmiyyətlə münasibəti üzərində dərin fəlsəfi düşüncə yaradır. İsa Hüseynovun "Məhşər" və "Teleqram" əsərləri Azərbaycan ədəbiyyatının mühüm nümunələri olaraq, tarixi, milli və insanı dəyərləri zəngin bədii üslubla birləşdirir. Yazıçının hər iki əsərindəki obrazlar psixoloji dərinliyi və reallığı ilə seçilir, bu da əsərləri oxucu üçün daha təsirli və yadda qalan edir. İsa Hüseynovun sənətkarlığı milli dəyərləri qorumaq və insan psixologiyasını araşdırmaq üzərində qurulmuşdur.

Nəticə

XX əsr Azərbaycan hekayələrində obrazların təsviri, müasir dövrün mürəkkəb və dinamik şəraitini əks etdirərək, oxuculara dərin və çoxşaxəli insan xarakterləri təqdim edir. Yazarlar, dəyişən sosial və mədəni mühitdə fərdin daxili aləmini və onun ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqələrini təsvir edərək, müasir insanın həyatını daha yaxından anlamağa çalışırlar. Hekayələrdəki obrazlar, həm fərdi, həm də kollektiv təcrübələri işıqlandırır, bununla da cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin həyatını oxuculara daha real və canlı şəkildə təqdim edirlər. Sənətkarlıq xüsusiyyətləri əsərlərin dilindəki zənginlik və emosional dərinlikdə özünü göstərir. Müasir Azərbaycan hekayəçiləri obrazları yaradarkən, ədəbi vasitələrdən ustalıqla istifadə edirlər. Metafora, simvolizm, psixoloji təhlil və digər ədəbi üsullar obrazların daxili mübarizələrini, həyatla bağlı dilemmaları təsvir etməkdə böyük rol oynayır. Bu üsullar, hekayələrin sadə oxunuşdan daha çox mənəvi və fəlsəfi dərinliklərə yönəlməsinə imkan verir.

Obrazların təqdimatı, müasir dövrün aktual problemlərini və cəmiyyətin sosial çətinliklərini ədəbiyyat vasitəsilə işıqlandırmaya imkan verir. Cəmiyyətin qloballaşma, texnoloji inkişaf və sosial dəyişikliklərə reaksiyaları, yazıçılara şəxsi və kollektiv təcrübələr arasındakı mürəkkəb əlaqələri araşdırmağa şərait yaradır. Bu hekayələrdə əks olunan daxili və xarici konfliktlər, oxucuya müasir insanın həyatda qarşılaşdığı ziddiyyətləri daha dərinlən anlamağa kömək edir. XX əsr Azərbaycan hekayəçilərinin əsərləri, həm sənətkarlıq, həm də sosial təhlil baxımından böyük bir inkişaf mərhələsinə çatmışdır. Obrazların mürəkkəbliyi, hekayələrin dərin fəlsəfi və psixoloji qatları, Azərbaycan ədəbiyyatını müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşdıraraq, yeni nəsill oxuculara daha uyğun və cazibədar edir. Yazarların bu yenilikçi yanaşması, Azərbaycan ədəbiyyatının gələcəyini daha zəngin və maraqlı edir.

Ədəbiyyat

Anar. Əsərləri (2004). III cild. *Həyatım ağrıyır (Ənvər Məmmədخانlı haqqında xatirə-povest)*. *Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi* (2011). Bakı, Elm.

Cümşüdoğlu, N. (1997). *Füzulinin sənət və mərifət dünyası*.

Əhmədov, B. (2015). *XX yüzil Azərbaycan ədəbiyyatı. Mərhələlər. İstiqamətlər. Problemlər*.

B.,C Elm və təhsil.

Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı, 2 cildə, I cild. Bakı, "Elm və təhsil", 2016, 800 səh.

Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı, 2 cildə, II cild. Bakı, "Elm və təhsil", 2016, 1088 səh.

Xəlilov, Q. (1973). *Azərbaycan romanının inkişaf tarixindən*, B., Elm.

Yusifli, V. (2013). "Gözəl hekayələr müəllifi". *Kulis*. Az. 30 Sentyabr.